

Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska

**Informacja na temat wdrażania rekomendacji 137 (2008) w
zakresie zarządzania populacjami dużych drapieżników**

Warszawa, 2011 rok

Poniższy raport został opracowany zgodnie z wymaganiami Rekomendacji 137 (2008) Stałego Komitetu *Konwencji o ochronie gatunków dzikiej flory i fauny europejskiej oraz ich siedlisk (Konwencji Berneńskiej)*. Rekomendacja ta została zatwierdzona dnia 17 listopada 2008 r. i zobowiązuje strony konwencji do wzmocnienia współpracy z państwami sąsiadującymi w zakresie harmonizacji polityki dotyczącej zarządzania wspólnymi populacjami dużych drapieżników, jak również do przekazywania do Stałego Komitetu informacji na temat wdrażania tej rekomendacji oraz rekomendacji nr 115 (2005) dotyczącej ochrony i zarządzania transgranicznymi populacjami dużych drapieżników. W rekomendacji nr 115 (2005) wymienione są m.in. populacje niedźwiedzia, wilka i rysia występujące na terenie Estonii, Łotwy i Litwy oraz karpackie populacje tych gatunków.

Ochrona dużych drapieżników w Polsce

W Polsce występują trzy duże drapieżniki: wilk, ryś i niedźwiedź brunatny. Wszystkie są gatunkami chronionymi przez polskie prawo - niedźwiedź od 1952 r., ryś od 1995 r., a wilk w całym kraju od 1998 r. Obecnie ochrona ta regulowana jest przez następujące akty prawne:

- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U z 2009 r. Nr 151, poz. 1220 z późn. zm.),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną (Dz. U. z 2004 r. Nr 220, poz. 2237).

W chwili obecnej trwa realizacja projektu pn.: *Opracowanie krajowych strategii gospodarowania wybranymi gatunkami zagrożonymi lub konfliktowymi*. Projekt finansowany jest ze środków Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko oraz środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, a opracowywany jest przez Szkołę Główną Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.

Celem projektu jest opracowanie krajowych strategii gospodarowania sześcioma wybranymi gatunkami zwierząt, m.in. wilka, rysia i niedźwiedzia, dla których brak takich programów jest szczególnie odczuwalny. Gatunki te reprezentują różne grupy problemów związanych z ochroną i gospodarowaniem populacjami. Programy są wypracowane podczas specjalistycznych warsztatów z czynnym udziałem naukowców, przedstawicieli administracji centralnej, lokalnej, organizacji pozarządowych, leśników, zarządców terenów, służb ochrony przyrody oraz wszystkich innych podmiotów związanych pozytywnie lub negatywnie z danym gatunkiem. W warsztatach tych brali również udział przedstawiciele krajów z którymi Polska dzieli populacje dużych drapieżników.

Rezultatem projektu będzie poznanie stanu populacji rysia, wilka i niedźwiedzia, wypracowanie zasad postępowania gwarantujących ochronę krajowych populacji tych drapieżników, wskazanie rozwiązań zapobiegających konfliktom oraz ułatwienie rozprzestrzeniania się wilka w zachodnie rejony kraju.

Realizacja projektu została zaplanowana na lata 2009-2011.

Współpraca międzynarodowa w zakresie ochrony dużych drapieżników w Polsce

Polska prowadzi intensywną współpracę ze Słowacją i Ukrainą w ramach powołanego w 1992 r. Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Karpaty Wschodnie” dotyczącą

doskonalenia metod ochrony przyrody tej części Karpat. W usprawnianiu tej współpracy w istotny sposób przyczynia się międzynarodowa konferencja pn. „Ochrona zasobów przyrodniczych Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery – Karpaty Wschodnie”, organizowana corocznie w Ośrodku Naukowo-Dydaktycznym Bieszczadzkiego Parku Narodowego w Ustrzykach Dolnych. Konferencja ta umożliwia pełną wymianę informacji i doświadczeń. Upowszechnianiu informacji naukowej w tym zakresie służą również wydawane przez BdPN „Roczniki Bieszczadzkie”, w których, między innymi, publikowane są materiały z konferencji. Ostatnia taka konferencja odbyła się w dniach 23-25 września 2010 r. i dotyczyła tematu: „Wpływ aktualnych sposobów gospodarowania na zachowanie zasobów przyrodniczych Karpat”.

Organizowane były również konferencje i seminaria poświęcone m.in. ochronie dużych ssaków drapieżnych:

1. W dniach 7-8 grudnia 2007 r. w Nowym Targu odbyło się seminarium pt.: „Gospodarowanie populacjami dużych ssaków drapieżnych w regionie transgranicznym Małopolski”, zorganizowane przez Wojewodę Małopolskiego oraz Instytut Ochrony Przyrody Polskiej PAN w Krakowie.

Spotkanie to miało na celu przedstawienie sytuacji dużych ssaków drapieżnych w regionie transgranicznym Małopolski, a także próbę wypracowania zasad gospodarowania ich populacjami w poszczególnych krajach jak i w całych Karpatach. Oprócz strony polskiej i słowackiej, na seminarium byli również przedstawiciele Czech i Słowacji.

2. W dniach 11-12 grudnia 2008 r. w Niedzicy, Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Krakowie oraz Instytut Ochrony Przyrody Polskiej PAN zorganizował konferencję pt.: Sieć Natura 2000 – wdrażanie i zarządzanie w rejonach przygranicznych Polski i Słowacji”.

Ważnym zagadaniem omawianym podczas tej konferencji, a bardzo istotnym dla ochrony dużych drapieżników było zachowanie połączeń ekologicznych pomiędzy obszarami Natura 2000 położonych po obu stronach granicy w kontekście zapewnienia drożności korytarzy migracyjnych zwierząt. Działania takie umożliwiłyby zapewnienie spójności sieci Natura 2000.

Pewnym utrudnieniem w harmonijnym rozwijaniu się omawianej współpracy są różne statusy ochronne niedźwiedzia, rysia i wilka w krajach sąsiadujących z naszym krajem. Na terenie Słowacji niedźwiedzie i rysie są zwierzętami objętymi ochroną, natomiast wilk jest gatunkiem, na który można polować od dnia 1 października do 31 stycznia. Na Ukrainie i Białorusi wilk jest traktowany jako szkodnik i można na niego polować przez cały rok.

Polska w grudniu 2010 r. wystąpiła z propozycją współpracy w zakresie zarządzania transgranicznymi populacjami dużych drapieżników, zwłaszcza wilka i niedźwiedzia, do Ministra Środowiska Naturalnego Republiki Słowackiej.

Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska wraz z Regionalną Dyrekcją Ochrony Środowiska w Krakowie zorganizowała w dniach 14-15 marca 2011 r. w Krakowie polsko-słowacką konferencję, celem której było wypracowanie stanowiska i kierunków pracy dotyczących zasad gospodarowania m.in. populacjami wilka, niedźwiedzia w regionie transgranicznym. W konferencji uczestniczyli przedstawiciele polskiej i słowackiej administracji rządowej oraz organizacji ekologicznych. Wyniki konferencji zostały zaprezentowane na XVII posiedzeniu Polsko-Słowackiej Komisji Międzyrządowej ds.

Współpracy Transgranicznej, które odbyło się w dniach 7-8 kwietnia 2011 r. w Warszawie. Podczas tego posiedzenia grupa robocza ds. ochrony środowiska i gospodarki leśnej przedstawiła inicjatywę utworzenia Zespołu ekspertów ds. ochrony gatunkowej dużych drapieżników, którego zadaniem będzie rozpoczęcie prac nad zwiększeniem skuteczności ochrony transgranicznych populacji dużych ssaków drapieżnych w kluczowych obszarach transgranicznych. Komisja zaakceptowała również propozycję utworzenia Zespołu ekspertów ds. ochrony gatunkowej dużych drapieżników.

Czeska Republika również wyszła z propozycją spotkania trójstronnego w sprawie dużych drapieżników z Polską i Słowacją, które było zaplanowane pod koniec 2010 r. W chwili obecnej nie znany jest dokładny termin tego spotkania.

Obawę budzi także stworzony w ubiegłym roku plan zarządzania populacją wilka na Białorusi. Plan ten został opracowany w związku ze wstrzymaniem przez KE wwozu trofeów łowieckich z wilka z Białorusi na teren UE. Ponieważ wilk znajduje się w aneksie II *Konwencji o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem*, z dnia 3 marca 1973 roku (CITES) obrót okazami tego gatunku wymaga uzyskania odpowiedniego świadectwa CITES. W dniu 18 maja 2011 r. projekt został przedstawiony KE, która poleciła przestanie go do opinii państwom ościennym z powodu jego możliwego transgranicznego oddziaływania. Projekt planu zarządzania populacją wilka zakłada drastyczną redukcję ponad 60 % watah wilczych na Białorusi przy użyciu metod powszechnie uznawanych za niehumanitarne m.in. tropienie przez wyspecjalizowane brygady poszukiwawcze wilczych nor i zabijanie szczeniąt oraz zabijanie przy użyciu samochodów, skuterów śnieżnych, śmigłowców, silnych źródeł światła, a także przy pomocy noktowizorów. Ponadto, z uwagi na fakt, że Polska północno-wschodnia ze względu na funkcjonalność korytarzy ekologicznych jest głównym źródłem osobników migrujących na zachód kraju (także populacja polsko-niemiecka) realizacja założeń tego planu będzie miała istotne negatywne oddziaływanie na polską populację wilka. W związku z powyższym Polska przekazała negatywną opinię odnośnie planu zarządzania populacją wilka na Białorusi.

Niedźwiedź

Bardzo istotna dla ochrony dużych ssaków drapieżnych w regionie przygranicznym Polski i Słowacji jest istniejąca od lat współpraca pomiędzy polskim i słowackim Parkiem Narodowym w Tatrach. Dotyczy ona głównie ochrony miejsc żerowania i gawrowania niedźwiedzi (*Ursus arctos*) oraz inwentaryzacji zwierząt, a także nasilającego się problemu synantropizacji tatrzańskich niedźwiedzi.

Należy również wspomnieć o planie zorganizowania w Polsce przez Instytut Ochrony Przyrody PAN w Krakowie wspólnie z Regionalnymi Dyrekcjami Ochrony Środowiska, na terenie których występują niedźwiedzie oraz innymi instytucjami i osobami zainteresowanymi powyższą tematyką, grupy interwencyjnej ds. niedźwiedzi. Grupa taka miałaby podejmować działania interwencyjne w takich przypadkach jak: odnalezienie rannego lub martwego niedźwiedzia, pojawianie się niedźwiedzi w pobliżu siedzib ludzkich oraz inne. Odbyły się w tej sprawie dwa spotkania w Krakowie (m.in. z udziałem specjalistów z Chorwacji). Propozycja utworzenia takiej grupy ma zostać uwzględniona również w opracowywanej krajowej strategii zarządzania populacją niedźwiedzia. Jednym z wniosków zgłoszonych przez uczestników spotkań była konieczność nawiązania ścisłej współpracy z krajami sąsiednimi w zakresie podejmowanych działań interwencyjnych.

Wilk

Polska współpracuje z Republiką Federalną Niemiec w zakresie transgranicznej ochrony wilka (*Canis lupus*). Na spotkaniu obu państw, które odbyło się w dniu 13 lipca 2009 r. w Dreźnie Minister Środowiska wyraził poparcie dla utworzenia polsko-niemieckiej grupy roboczej ds. ochrony wilka.

Zgodnie z *Guidelines on Large Carnivore Initiative Europe* istnieje wspólna, transgraniczna polsko-niemiecka populacja wilków, a za utrzymanie i zachowanie jej stanu odpowiedzialne są oba państwa. Wilki mają w Niemczech i Polsce podobny wpływ zarówno na zwierzęta łowne, jak i zwierzęta gospodarskie, dlatego w celu rozwiązywania powstających tu problemów konieczna jest wspólna ewidencja i transgraniczne zarządzanie populacją wilków. Celem pracy grupy roboczej ds. ochrony wilka jest zbadanie możliwości przyszłej współpracy przy uwzględnieniu doświadczeń zdobytych w obu krajach. Konieczny jest tu ścisły monitoring, połączony z badaniami naukowymi (badania genetyczne, ewentualnie radiotelemetria).

Pierwsze spotkanie grupy roboczej ds. ochrony wilka odbyło się dnia 19 stycznia 2010 r. w Berlinie, a kolejne 11 października br. w Szczecinie.

Na drugim spotkaniu grupy omówiono stosowane w Polsce sposoby ochrony stad owiec przed wilkami, porównano kryteria monitoringu prowadzonego na terenie Polski i Niemiec, omówiono także plan zarządzania populacją wilka w Meklemburgii i Saksonii. Ponadto omówiono wpływ planu zarządzania wilkiem na Białorusi na polską i niemiecką populację tego gatunku.

Na ostatnim spotkaniu grupy, które odbyło się 25 marca 2011 r., omówiono m.in. planowane opracowanie pn.: "Przegląd metod zarządzania populacją wilka w Polsce i Niemczech oraz zalecenia dla przyszłej transgranicznej współpracy w tym zakresie". Celem tego przedsięwzięcia ma być przegląd sposobów zarządzania populacją wilka w Polsce i Niemczech oraz analiza możliwości wspólnego zarządzania tym gatunkiem na poziomie populacji transgranicznej. Opracowanie finansowane będzie z funduszy Federalnego Ministerstwa Środowiska, Ochrony Przyrody i Bezpieczeństwa Nuklearnego (BMU). Wykonawcą projektu będzie „Biurolapus” działające na terenie Niemiec a podwykonawcą (część opracowania dotycząca Polski) – „Stowarzyszenie dla Natury Wilk”. Opracowanie ma zostać skończone do końca 2011 r. Będzie ono zaprezentowane na następnym spotkaniu grupy w marcu 2012 r.

Kolejne spotkanie polsko-niemieckiej grupy roboczej ds. ochrony wilka zaplanowane jest na marzec 2012 r.

W ramach prac grupy rozważa się podjęcie współpracy na polu badań genetycznych w celu uzgodnienia i ujednoczenia metod analiz. Porównywalność badań genetycznych obu krajów umożliwi jednolitą interpretację uzyskanych wyników.

Polska uczestniczy również w projekcie realizowanym w ramach INTERREG IVA pn.: „Z wilkami – bez granic. Transgraniczna koncepcja dla gatunku priorytetowego w ramach Natury 200 w Euroregionie Pomerania”. Projekt ten ma na celu opracowanie i wdrożenie wspólnej koncepcji zarządzania gatunkiem wilka w Euroregionie Pomerania w oparciu o wymagania Dyrektywy Siedliskowej UE. Ochrona wilka stanowi przykład dla szeregu innych gatunków Euroregionu, posiadających potencjał konfliktowy w związku z możliwymi szkodami gospodarczymi, których ochrona i zarządzanie powinny przebiegać w sposób

zintegrowany. Ponadto, jako powracający gatunek rodzimy o szerokich możliwościach migracyjnych, wilk uwidacznia potrzebę transgranicznego, skoordynowanego podejścia do przyrody Euroregionu i do jej elementów. W projekcie biorą udział: WWF Niemcy (partner wiodący), WWF Polska, Fundacja EuroNatur (Niemcy), Brandenburgski Urząd Środowiska (LUA) - Wydział Park Narodowy Dolnej Odry (Niemcy, Mecklenburski Urząd Środowiska, Ochrony Przyrody i Geologii – Wydział Obszarów Chronionych (Niemcy), Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Szczecinie (Polska), Nadleśnictwo Kliniska (Polska). Działania projektu opierają się m.in. na następujących celach: opracowanie transgranicznej koncepcji ochrony Euroregionu (przedsięwzięcie przewiduje wspólne badanie zasobów wilka, korytarzy migracyjnych, zintegrowaną ocenę sytuacji siedliskowej oraz połączenie odpowiednich danych geologicznych), opracowanie transgranicznie dopasowanego planu działań w celu polepszenia instytucjonalnego zarządzania zasobami wilków, uwzględniając przepisy prawne dotyczące ochrony wilka i rozpowszechnianie informacji o wilku. Realizacja projektu zaplanowana jest na lata 2009-2011.

Projekt umożliwi instytucjom ochrony środowiska w Euroregionie Pomeranii opracowanie wspólnych metod działania w obszarze zarządzania i ochrony gatunków chronionych na podstawie wybranego gatunku wilk.

Działania realizowane w ramach projektu nie mają na celu wspierania zasiedlania Euroregionu przez wilka, a jedynie kształtowanie naturalnego rozwoju zasobów gatunku tak, aby redukować towarzyszące temu zjawiska problemy.

Ponadto, wynikiem wieloletnich prac polskich instytucji naukowych oraz organizacji pozarządowych jest opracowana w 2000 roku „Strategia gospodarowania populacją wilka w Polsce” oraz poradnik „Analiza dotychczasowych rodzajów i rozmiaru szkód wyrządzanych przez wilki oraz stosowanie metod rozwiązywania sytuacji konfliktowych” (2005 r.).